

Asia: VN/32207/2022

Arviomuistio etäyhteyksistä oikeudenkäynneissä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Satakunnan kärjäoikeus

Asia: Lausuntopyyntö, VN/32207/2022

Satakunnan kärjäoikeus lausuu etäyhteyksiä oikeudenkäynneissä koskevasta arviomuistiosta seuraavan:

Yleistä

Arviomuistiossa esitetään lähtökohdaksi, että asianosaisten ja todistajien ollessa istuntosalissa myös asian tuomarin tulee olla istuntosalissa. Jos istuntosaliin saapumisaikaa ei oteta huomioon, asian käsittely läsnä olevien asianosaisten kanssa tapahtuu joutuisasti. Näin tapahtuu myös asiaa etäyhteydellä käsiteltäessä, jos etäyhteydet toimivat moitteettomasti. Jos ne eivät toimi, käsittelyyn kuluva aika muodostuu odotusajasta yhteyksien saamiseksi, teknisten ongelmien ratkaisemiseksi ym., mikä voi pidentää istuntopäivää huomattavasti.

Puheenjohtajana toimivan tuomarin velvollisuutena on prosessin johtamisen lisäksi valvoa järjestyksen noudattamista istuntosalissa. Tämä ei ole mahdollista etäyhteydellä. Tilanne on sama, jos kukaan asianosaisista, ei tuomarikaan osallistu oikeudenkäyntiin läsnä olevana, mutta käsittelyä on mahdollista seurata kärjäoikeuden istuntosalissa. Tällaisessa tilanteessa on järjestettävä erillinen vartiointi, mikä ei kykene estämään asianosaisiin yhteydenottoa ja jutun kulkuun vaikuttamista.

Asianosaisten kuuleminen etäyhteydellä on välitöntä ja kuvayhteyden ollessa moitteeton kuulemistilanne vastaa sitä, että asianosainen olisi läsnä istuntosalissa. Puheenjohtaja voi istuntosalissa seurata muiden asianosaisten ja yleisön käyttäytymistä istunnon aikana. Jos joku

asianosaisista on etäyhteydellä läsnä, puheenjohtajan mahdollisuus seurata asianosaiseen vaikuttamista ei ole enää yhtä helposti toteutettavissa, jos se on toteutettavissa lainkaan. Ei ole harvinaista, että asianosaisen puheen lisäksi taustalta voi kuulla myös jonkun muun henkilön kuiskausta. Puheenjohtaja ei voi havaita kuvakulman ulkopuolella tapahtuvaa vaikuttamista. Kuultavaan vaikuttamisen mahdollisuudet ovat pienemmän, jos häntä kuullaan viranomaisen luona. Kuulemispaikallakin on vaikutusta tuomarın harkintaan etäyhteyden soveliaisuudesta. Käräjäoikeuden tilaratkaisuissa tulisikin kiinnittää huomiota, että tällaisia etäyhteystiloloja on käräjäoikeuksissa riittävästi.

Edellä mainitut seikat eivät toteudu joka käsittelyssä, mutta ne vahvistavat sitä kantaa, että etäyhteyksien käytöstä päättäminen tulee aina olla viimekädessä tuomarın päätettävä asia. Havaituista ja nyt esille tuoduista ongelmakohtista huolimatta etäyhteyksien käytön lisäämistä kannatetaan, mikäli etäyhteyksien teknistä toteutusta kehitetään ja laitteiden toimivuutta parannetaan siten, että käyttöön liittyviä häiriötekijöitä minimoidaan. Lisäksi vaatimuksena on, että tuomari pystyy havainnoimaan istunnon kulkua ja todistelua samoin kuin ollessaan istuntosalissa läsnä, ja että käsiteltävä asia on laadultaan sopiva käsiteltäväksi etäyhteydellä.

Etäyhteyksien käytön lisääminen on omiaan nopeuttamaan oikeudenkäyntien järjestämistä sekä vähentämään niistä aiheutuvia kustannuksia. Asianosaisten oikeusturvan kannalta etäyhteyksien käytöllä on oikeusturvaa parantavaa vaikutusta.

Säätelyn kehittämisen vaihtoehdot

Seuraavaksi Satakunnan käräjäoikeus lausuu arviomuistiossa läpikäytyistä säätelyn kehittämisen vaihtoehdoista.

Tuomarın etäosallistuminen suulliseen käsittelyyn

Arviomuistion mukaan tuomarın osallistuminen istuntoon olisi edelleen pääsääntö. Tätä pidetään kannatettavana. Pääsäännöstä poikkeamiseen eli tuomarın etäosallistumisesta istuntoon tulisi kuitenkin säätää siten, että se olisi perustellusta syystä mahdollista. Tällöinkin kokoonpanon puheenjohtajan tulisi olla istuntosalissa läsnä, jos asianosaisia olisi saapunut istuntopaikalle. Tuomarın etäosallistumismahdollisuudesta tulisi lisäksi suorittaa soveliaisuusharkinta sen lisäksi, että sen katsottaisiin olevan perustellusta syystä mahdollista.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2021:5 videokuulemisen soveliaisuuteen vaikuttavia tekijöitä on katsottu olevan peruste, jolla etäyhteyden käyttämisestä on pyydetty, jutun laatu ja laajuus, kuultavien henkilöiden lukumäärä ja rooli, käytettävä tekniikan laatu ja luotettavuus sekä se, kyetäänkö salassa pidettävän aineiston luottamuksellisuus varmistamaan etäolosuhteissa. Myös kuultavan terveydentilalla on katsottu olleen vaikutusta.

Rovaniemen hovioikeuspiirin lauluhankkeen työryhmäraportissa XV on soveliaisuusharkinnassa nostettu esille lisäksi asian julkinen intressi, tulkkauskesymykset, etäyhteyksien määrä, sovintoneuvottelujen mahdollistaminen ja vielä mahdollisuus asianosaisen painostamiseen kuulemisen aikana.

Arviomuistiossa tuodaan esille, että tuomarın etäosallistumismahdollisuus toisi joustoa poikkeustilanteisiin, aiheuttaisi matkustustarpeen vähentämistä ja toisi istuntosaliresursseihin

väljyyttä. Pelkästään näiden seikkojen vuoksi tuomarin etäyhteyttä ei tulisi mahdollistaa, vaan harkinta tulisi aina tehdä tapauskohtaisen kokonaisharkinnan perusteella.

Soveliaisuusharkinnassa tulisi ottaa huomioon ensinnäkin asian laatu, minkä vuoksi riita-asioissa ja hakemusasioissa etäyhteys olisi soveliaampaa kuin rikosistunnoissa, joissa asianosaisia on veloitettu olemaan läsnä istunnossa. Rikosasioissa valmisteluistunnon hoitaminen etäyhteydellä olisi soveliaampaa kuin pääkäsittelyssä toimiminen etänä. Mikäli asian ratkaisukokoonpanoon kuuluisi puheenjohtajan lisäksi muita jäseniä, näiden läsnäolo etäyhteydellä olisi soveliaampaa kuin puheenjohtajan etäyhteydellä toimiminen.

Arviomuistion mukaan soveliaisuusharkinta ei asettaisi kovin pitkälle meneviä vaatimuksia sille, millainen peruste tuomarin osalta etäosallistumiselle olisi hyväksyttävää.

Tuomarin toimimista etäyhteydellä tilanteissa, joissa asianosaiset eivät osallistu fyysisesti käsittelyyn ja jossa oikeudenkäynnin julkisuus voidaan turvata, tulisi lisätä.

Asianosaisten suostumuksen tarpeellisuus etäyhteyden käyttöön

Oikeudenkäynnin turvallisuuden takaamiseksi videoyhteydellä oikeudenkäyntiin osallistumiseen ei tulisi olla edellytyksenä asianosaisen suostumusta. Tältä osin viitataan edellä lausuttuun puheenjohtajan velvollisuuteen huolehtia turvallisuudesta. Muuten rikosasioissa asianosaisen suostumus etäyhteyden käyttöön tulisi olla edellytys etäyhteydellä pidettävää käsittelyyn. Kohtaamisen ja kuulluksi tulemisen merkitystä ei voi väheksyä.

Vastaavasti kuin rikosasioissa myös riita- ja hakemusasioissa etäyhteydellä pidettävään pääkäsittelyyn tulisi olla asianosaisten suostumus.

Nykyisessä laissa olevien lisäedellytysten tarpeellisuus todistajan ja asianosaisen kuulemiselle videoyhteydellä

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:n kohdissa 1-6 mainitut lisäedellytykset soveliaisuuden lisäksi eivät ole tarpeen harkittaessa asianosaisen, todistajan tai asiantuntijan kuulemista etäyhteydellä. Kohdissa mainitut seikat voidaan ilman erillistä luetteloa ottaa huomioon kokonaisharkinnassa.

Satakunnan käräjäoikeus kiinnittää erikseen huomiota edellä mainittuun oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 52 §:n 3 kohtaan ja katsoo, että etäyhteyden käyttäminen pitäisi olla pääsääntöisesti soveliaista, kun kysymys on todistajan kertomuksen uskottavuudesta. Korkeimman oikeuden ratkaisun KKO 2021:5 perustelujen mukaan nykyään tämä on vain poikkeuksellisesti mahdollista. Jos kohtien 1-6 lisäedellytykset poistetaan, ei soveliaisuusharkintaa koskevaan säännökseen tai säännöksen perusteluihin tule kirjata, että uskottavuuden arviointi etäyhteydellä olisi poikkeuksellista. Tämä rajoittaisi merkittävästi etäkuulemisen käyttöalaa ja olisi ristiriidassa sen kanssa, että tulevaisuudessa hovioikeudet arvioivat uskottavuuden nauhoitteilta.

Nykyisten poissaolojen seuraamuksia ja pakkokeinoja koskevien sääntöjen käytön laajentaminen etäyhteyksiä käytettäessä

Arviomuistiossa esitetään etäyhteyssäännöksiä kehittämistä siten, että poissaolouhkia voitaisiin käyttää valmisteluistuntojen osalta kuten muita etäosallistumissäännöksiä sovellettaessa. Esitys on kannatettava ja voisi nopeuttaa oikeudenkäyntiä sekä vähentää kustannuksia. Se voisi kuitenkin toimia päinvastoin tilanteissa, joissa käsillä olisi sovinnosta neuvottelemineen, johon etäyhteys ei sovellu parhaalla mahdollisella tavalla.

Etäyhteyksiä koskeva sääntelyn koonti ja yhdenmukaistaminen

Käräjäoikeus pitää kannatettavana arviomuistiossa esitettyä Ruotsissa voimassa olevaa yleissäännöstä videoyhteyksien käytöstä. Suomessa voimassa olevien videokuulemista koskevien säännösten yksinkertaistaminen olisi toivottavaa. Nyt voimassa olevat kuulemistilanteita koskevat säännökset tulisi ainakin koota yhteen. Luontevimmin säännökset tulisi koota oikeudenkäymiskaaren todistelua koskevaan 17 lukuun sekä tuomarin etäyhteyksimahdollisuuden osalta päätösvaltaisuutta koskevaan oikeudenkäymiskaaren 2 lukuun.

Lopuksi

Edellä mainituilla huomautuksilla Satakunnan käräjäoikeus kannattaa etäyhteyksiä koskevan sääntelyn kehittämistä.

Lausunto on laadittu yhdessä osaston johtaja, käräjätuomari Heikki Ryynäsen kanssa.

Porissa, 22.3.2023

Laamanni Jaana Helander

Helander Jaana
Satakunnan käräjäoikeus